

Belgelerle Adım Adım Eski Konya (12)

İplikçi Camii ile Hükümet Binası Arasındaki Bölge

Mehmet Ali UZ
Mehmet DOĞAN

Bundan önceki yazılarımızda İplikçi Camii'ne kadar olan bölgedeki tarihî cami ve medreseleri vermiştik. Bugün de İplikçi Camii ile hükümet binası arasındaki tarihî doku üzerinde durmaya çalışacağız.

Önce geçen haftaki yazımızda bahsetmediğimiz bir konu üzerinde kısaca duralım İplikçi Camii'nin çevresi açılmadan önce, caminin batısındaki sokak, Hasan Behçet Sokağı olarak anılıyordu. Hasan Behçet'in iş yeri de bu sokak üzerinde, caddeden itibaren sağda 3. veya 4. cumbalı bina idi. Bizim nesil o durumu çok iyi hatırlar. Bu ev, tapu kayıtlarından da tespit edilebileceği üzere, Şeyhzade Zeynelabidin Efendi'nin evidir. Zeynelabidin Efendi'nin Yüz Elli-likler arasında yurt dışına çıkarılmasından sonra, Hasan Behçet'e müzayede ile 505 liraya ihale edilmiştir. Satışın tescil tarihi, 27 Mart 1926'dır. Evin bir kısım hissesi Ahmet Ziya Efendi'nin eşi, Asime ve kızı Bedriye hanımlara aittir. Bilindiği gibi Bedriye Hanım bekâr olarak vefat etmiş ve Ahmet Ziya Efendi'nin soyu devam etmemiştir. Bu durumda evin, Muhammed Bahaeddin Efendi'den çocuklarına intikal ettiği anlaşılmaktadır. Evin tamamı sonradan Hasan Behçet'in mülkiyetine geçmiştir.

Selçuklu Dönemi'nde Alâeddin'in

doğusu, özellikle İplikçi Camii ve Medresesi çevresi pazar yeridir. Sonradan buradaki çarşı ve pazarlar başka yerlere taşındığı için bu bölge, "Eski Pazar" yeri olarak anılmıştır.⁽¹⁾

Selçuklu Dönemi'nde, Kürkçüler, İplikçiler Çarşısı ile belki daha başka çarşılar bu bölgededir. İplikçi Camii bu çarşıdan dolayı İplikçi Camii olarak anılmıştır. Yine Selçuklu Dönemi hamamlarından Müstevfi Hamamı ile Kürkçüler Hamamı da bu bölgededir. Türbe Hamamı'nın diğer bir adının da Kürkçüler Hamamı olduğu yolundaki iddia ve bilgi yanlıştır. Hamamların bu-

Hükümet Konağı
önünde bir Cülus
Merasimi

Ulvi Sultan Mescid ve Türbesi
Hükümet Konağı'nın batı
bitişliğinde olan bina, 13.
yüzyılın sonlarında inşa
edilmişti. 1924 yılında meydanı
genişletmek amacıyla belediye
tarafından yıkılmıştır.

lunduğu yerler üzerinde ayrıca durulacaktır. Hükümet binası yapılıncaya kadar, bu bölgede Şerafeddin Camii ile Kalecik Mahallesi arasında küçük bir de mahalle vardır. Bölgede birisi hükümet binasının önünde Ulvi Sultan Mescidi ve Türbesi, diğeri bugünkü PTT binasının karşısında, Kayalı Park'ın olduğu yerde olmak üzere iki mescit bulunmaktadır. Günümüzde mevcut Hacı Hasan Camii'nin batı tarafında ise Fethiye ve Karahafız Medreseleri yer alıyordu. Anlatıldığı şekilde bölge, tamamen tarihî bir bölgedir.

Bölgedeki tarihî yapılardan hiç birisi günümüze intikal edememiştir. Ulvi Sultan Mescidi ve Türbesi Cumhuriyet'in ilk yıllarında yol açma bahanesiyle medreseler de medreselerin kaldırılmasından sonra yıkılıp yerlerine günümüzdeki binalar inşa edilmiştir. Osmanlı'nın son dönemlerine doğru yapılan ve günümüze intikal eden iki binadan birisi, Hükümet Binası, diğeri ise Hacı Hasan

Camii'dir. Hacı Hasan Camii de eski bir cami yerine inşa edilmiştir. Kayalı Park'ın doğusunda bulunan petrol istasyonu da sonradan kaldırılıp yola ve meydana katılmıştır. Ulvi Sultan Mescidi ile Türbesinin yeri, bir tabela ile gösterilmiştir.

Şimdi bölgedeki yapılara bir göz atalım

Hacı Hasan Camii

Cami, daha önce mevcut eski bir cami yerine, 1325 Hicri yılında yeniden yaptırılmıştır. Konyalı'nın anlatımına göre, Caminin üzerindeki mevcut kitabe bu camiye ait değildir. Her nasılsa Kadı Mürsel Camii yıkıldıktan sonra, kitabesi bu camiye getirilip duvarına konmuştur.⁽²⁾ Cami bizim öğrencilik yıllarımızda uzun yıllar kütüphane olarak kullanılmış, kütüphane sonradan bugünkü yerine taşınmıştır. Cami günümüze kadar iki sefer esaslı tamir görmüştür. Caminin kible duvarında bir güneş saati bulunmaktadır.

Caminin çevresi açılmadan, doğu tarafı ve arkası tamamen küçük dükkanlarla doludur. Dükkanların büyük bir bölümü vakıf, bir kısmı ise mülk dükkanlardır. Bu dükkanlardan Avukat Gilisralı'ya ait bir dükkan halen harap vaziyette ayakta durmaktadır.

Bölgedeki diğeri tarihî yapılar üzerinde, gelecek sayımızda durmaya devam edeceğiz.

1- Tuncay Baykara, Türkiye Selçukluları Döneminde Konya, Konya 1998.

2- İ. Hakkı Konyalı, Konya Tarihi, Konya 1964, s.421

KONYA HAFIZASI

Bekir ŞAHİN

Konya tarihî derinliğe sahip kültürel birikimi üst seviyede bir şehir. O kadar ki Anadolu'nun ilk yerleşim yeri. Alâeddin Tepesi, o ilk yerleşim yerlerinden biri olmanın şahitlerden. Çatalhöyük ise, on bin beş yüz yıl öteye tarihleniyor. Konya'dan Er Baba'ya (Beyşehir Gölü kıyısı), Eflatun Pınarı'na, Fasıllar'a, Madenşehir, Binbir Kilise'ye, Kilistra'ya uzandı-ğınız zaman tarihi zenginliğin çevrede de merkezi aratmayacak bollukta olduğu dikkat çekecektir. Hele Selçuklu-Osmanlı çağına gelince, Anadolu'yu vatan haline getiren yeni bir medeniyet ortaya koyan, eskileri tahrip etmeden medeniyetin beşiği yapan bahadurların izleri derinleşmiştir.

O günlerin güzel hatıraları, arşiv malzemeleri çöplükte, hurda kâğıtçılarda bulunabiliyor. 1931'de Bulgaristan'a Osmanlı arşivinin bir bölümünü satan zihniyet, bugün de arşivi hurda yapmaktadırlar.

Konya Valilik arşivinin 1990'lı yıllarda 75 kamyonla kâğıt fabrikasına gönderildiği biliniyor. Konya Valiliğince 62 yıl çıkarılan bir gazete-den şimdi niçin örnek olarak aynı kurumda tek nüsha yok? Konya tarihi hangi ellerle yok edildi? Daha sonra daha büyük acı ve hayıflanmalarla hatırlanacak benzeri durum en eski ortaöğretim kurumu olan Konya Lisesi arşivine yapıldı. Bir çok tarihî müessesede, 1926 öncesinden

kendisine ait bilgiler yok. Bu gün çok önemli kurumların kurumsal hafızalarını bulmak hemen hemen imkansız.

Bütün bu sebeplerden dolayı çok acil "Konya Belleği"nin oluşturulması gerekiyordu. Bu amaçla: Türkiye kütüphanelerinde bulunan Konya ve civarında yaşamış Mevlâna, İbn- Arabî, Sadreddin Konevi, Nasreddin Hoca gibi şahsiyetler ile Konya ve kültürünü anlatan yazma ve eski basma eserlerin, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde "Konya Belleği" adı altında dijital arşivinin oluşturulması için, Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü, Büyükşehir Belediye Başkanlığı, ve Mevlâna Araştırma Merkezince ortak bir çalışma yürütüldüğü belirtilerek, ihtiyaç duyulan eserlerin kopyalarının alınması için Kültür ve Turizm Bakanlığından izni talep edilmiştir.

Kurumlar arasında gerçekleştirilen söz konusu çalışmaların kültür ve bilim dünyasına katkı sağlayacağı düşüncesinden hareketle, yazma eserler kütüphanelerimizde gerçekleştirilecek incelemeler ve dijital kopya temini Bakanlığımızca uygun uygun bulunmuş, kısa sürede bu proje tamamlanarak araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

Konya Selçukluların başkenti olması sebebiyle Konya'da Şelçulular Döneminde ciddi bir arşiv vardı. Sultan kitapları, resmi yazılar burada muhafaza ediliyordu. Bu arşivdeki

malzemelerinden bir kısmı günümüze kadar gelmiştir. Bir kısmı da dünyanın değişik yerlerine farklı şekillerde dağılmış, bazıları da kaybolmuştur.

Arşivlerden kopya edilmiş bazı malzemeler, mektuplar, dağınık vaziyette mecmuatü'rsaillerde yer almıştır. Yine o öneme ait vakfiyeler tarihi notlar o dönemin el yazması eserlerin zahriyelerinde ve satır aralarında yer almaktadır.

Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde “Konya Belleği” adı altında oluşturulan arşivde;

Konya mahkeme sicilleri, Konya salnameleri, Konya 'da çıkarılan süreli yayınlar, Konyada Hz Mevlâna, Sadreddin Konevi ,İbni Arabi gibi önemli şahsiyetlerin eserleri ülkemizde veya yurtdışında bulunan kütüphanelerden temin edilerek bu arşivde araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

Yine Konya'da Mevlâna Müzesi Arşivi,Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, Konya Valiliği Arşivi, Özel şahıslara ait arşivler bulunmaktadır.

Bu yazı dizimizde bu arşivlerden geniş bir şekilde bahsedilecektir. Geçmişte, Anadolu'nun birçok kentinde yaşanmış sayısız arşiv skandalları hâlâ yaşanmaya devam etmektedir. Bu ihanetlerin son bulması en büyük temennimizdir.

Arşivler, bir milletin hafızasıdır. Çünkü toplumların geçmişleri burada saklanan belgelerle sağlıklı bir biçimde ortaya konur. Bunun bilincinde olan Türkler, çok eski devirlerden beri devlete ait belgelerin saklanmasına önem vermiş, devlet merkezlerinde arşivler kurmuşlardır. Bunlardan Osmanlı Arşivleri günümüze kadar gelmiş, ihtiva ettikleri

belge sayısı bakımından dünyanın en zengin arşivleri durumundadır. Osmanlı Arşivleri, Türk kültürü dışında, daha önce yaşamış ve şu anda mevcut olmayan toplumlarla, bir zamanlar Osmanlı Devleti sınırları içinde iken sonradan bağımsızlıklarını kazanan milletler için de önemli bir kaynaktır.

Prof. Dr. Yusuf Küçükdağ bu konuda ciddi araştırmalarda bulunmuş ve tespitlerini şu şekilde ifade etmiştir: “Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde kalan vilâyet ve diğer idarî birimlerinde Osmanlı taşra arşivlerinin bulunduğu bilinmektedir. Fakat bunlardan çok azı günümüze kadar gelmiş, kıymeti bilinmediği için değişik şekillerde imha edilmiş, dolayısıyla tarihimize dair hazineler ortadan kaldırılmıştır. Orta Anadolu'nun eyalet merkezliğini yapan Konya'da ne yazık ki, Osmanlı Devrine kadar inen bir vilâyet arşivi mevcut değildir. Çünkü 1987'de 76 kamyon evrak, bilimsel metotlarla ayıklanmadan Konya Vilâyet Arşivinden çıkarılıp SEKA'ya gönderilmiş, bu arşivi muhafaza etmekle görevli olanlar adeta üzerlerinden bir yükü atmışlardır. Konya'da Vakıf, Tapu ve Kadastro, Özel İdare, Nüfus, Milli Eğitim gibi birkaç müdürlüğün dışındaki kurumların Osmanlı Devleti'nden günümüze kadar gelmiş arşivleri de tespit edebildiğim kadarıyla mevcut değildir. Muhtemelen diğer müdürlüklerin arşivleri de vilâyetinki gibi imha edilmiştir. Osmanlı taşra arşivlerinin bulunmaması yüzünden bugün şehir, kasaba ve köylerle ilgili araştırmaların sağlıklı olarak yapıldığı söylenemez. Çünkü bu çalışmalar, mahalli arşivlerde olup, Osmanlı Merkez Arşivlerine intikal etmemiş belgelerle desteklenme imkânından mahrum bırakılmıştır”.

ÜÇ AYLAR VE FAZİLETİ

Abdullah UÇAR

Kamerî aylara göre Recep ayı, kudsî ve mübarek kabul ettiğimiz üç aylardan birincisi, bu ayın ilk Perşembe gecesi Regâib gecesidir.

Bu aylar; yüce Rabbimizin rahmetinin, bereketinin ve mağfiretinin dolup taşıdığı, ölçü ve hudut tanımadığı, yapılan ibadetlerin, hayır ve hasenatın kat kat fazlasıyla değerlendirildiği, halk arasında “üç aylar” diye adlandırılan ve sevgili Peygamberimiz tarafından da “Recep Allah'ın ayı, Şaban benim ayım, Ramazan da ümmetimin ayı” diye müjdelenen mübarek aylardır.

Bu aylar; Allah'ın kullarına birer lütfu ve ihsanıdır. Tövbe edecek, Rabbi'ne iltica edecek, şeytanın ve nefsinin esaretinden kurtulacak, hak ve hakikate dönecek, yaratıcısı ile bağlantı kuracak, kul olduğunun zevkini idrak edecek insanlar için bu aylar, büyük fırsattır.

Her ne kadar Rabbimizin “kahredici, intikam alıcı, azab edici...” sıfatları varsa ve cehennemi yaratmışsa da O, “merhametlilerin en merhametlisi, şefkatlilerin en şefkatlisidir”. Kulları için zorlukları, azab etmeyi ve zulmetmeyi, yakmayı, kavurmayı... istemez. Şu ayetler bu duruma ne güzel misal teşkil eder:

“Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez”; “Allah kullarına zulmetmeyi dilemez”, “Onlar mağfiret dilerlerken de Allah onlara azab edici değildir”.

Bu vesileyle yüce Yaradığımız mübarek aylar, geceler, bayramlar gibi vesileler halk ederek, kulların kendilerini affettirmelerine, bağışlatmalarına, amel defterlerindeki günahları imha ve izale ettirmelerine, bayram sabahlarına tertemiz çıkmalarına fırsatlar tanımıştır.

İyi, güzel, değerli... gibi sözlerin bir de en iyisi, en güzeli, en değerlisi vardır. İnsanların en iyisi Hz. Peygamber, beldelerin en değerlisi Kâbe ve Harem bölgesi, yılların en güzeli Rasûlullahın dünyayı teşrif ettikleri yıl, ayların en güzeli Recep-Şaban-Ramazan, günlerin en değerlisi Cuma ve bayram günleri, gecelerin en faziletlisi de zikredilen kandil geceleridir. Mevlid Kandili hariç, Regâib, Mirac, Berat ve Kadir geceleri bu üç ayların içinde sıralanmışlardır.

Bu sebeple Allah Rasûlü sık sık; **“Ya Rab! Recep ve Şabanı bize mübarek kıl ve bizi Ramazan ayına ulaştır”** diye dua ederdi. Bu mübarek aylarda yapılan ibadetlerin, taatların, hayır ve hasenatın çok farklı değerlendirileceğini ümmetine tavsiye eden Allah Rasûlü, sık sık oruç tutar, ibadet eder, sadaka verir, hayır ve hasenatta bulunur, çocukları sevindirir, yoksullara daha bir yakın davranır, öksüz ve yetimlerin üstüne titrer, Kur'an-ı Kerim tilavet eder, çok dua eder ve şöyle buyururdu:

Beş gece var ki, onlarda yapılan dualar, arzular, istekler reddedilmez.

Nezdi İlâhîde makbul ve müstecab olur:

- 1-Recebin ilk Cuma gecesi (Re-gaib kandili)
  - 2-Şabanın on beşinci gecesi (Be-rat kandili)
  - 3-Cuma geceleri
  - 4-Ramazan Bayramı gecesi
  - 5-Kurban Bayramı gecesi
- O halde idrak edeceğimiz müba-rek geceler ve aylar hürmetine ruhu-

muzu karartan kötü duygu ve dü-şüncelerden arinalım.

Allah ve Rasûlünü bize unuttu-ran aşırı dünya sevgisi ve vesveseler-den uzaklaşalım.

Gönüllerimizi bilgi, iyilik ve âli duygularla süsleyelim.

Şairin:

Secdedeki lezzeti alabilmek mesele

Yaradanla baş başa kalabilmek mesele

Dediği gibi, Halikımızla baş başa kalmanın, O'na kullukta bulunma-nın, O'nun huzurunda eğilmenin, yalnız O'na güvenip, yalnız O'ndan yardım istemenin zevkini bulalım.

Allah ve Rasûlünün yasakladığı, haset, kin, haksızlık, zulüm, tefrika ve haram kazançlara yaklaşmayalım.

Sevgi, barış, birlik ve beraberlik en büyük şiarımız olsun.

Yüce Allah'ın selâmı üzerinize ol-sun.

Mümin kardeşlerimin üç aylarını ve Regaib kandillerini tebrik eder, bu kudsî ayların ve gecelerin vatanı-mıza, milletimize ve âlem-i İslâma esenlikler getirmesini Yüce Mevlâ'dan niyaz ederim.

Aczimin Giryesi

En Büyük Servet

İnsanların çeşit çeşit serveti vardır
Servetlerin en büyüğü de itibardır.

Ahmet Sergi

KONYA'NIN ÜÇ KUŞAK HELVACISI HACI RASIKLAR (ÇÖĞENLER)

Nail BÜLBÜL

Şehrimizde faaliyeti babadan oğula süregelen esnaf dükkânlarının sayısı bugün iki elin parmakları kadar bile değil. Hattatlar, Batmanzâdeler, Babayiğitler, Silleli Çalışkanlar, Kılıcı Nuri Efendi, Devlet Hastanesi eski başhekimi Nedim Ulugülyağcı'nın dedesi Hacı Seyit ve oğlu Abdurrahman Ağa, Şekerci Ethem Büyükkol, bıçakçı Osman Kırklıkçı, Feyzi Halıcı'nın babası Halıcı Sabri Efendi, bitişiğinde bakırcı M. Ali, Ahmet ve Mustafa Kapçı kardeşler, Bakkal Osman ve İsmail Terzioğlu, Şehir Bakkaliyesi Mehmet Büyükşalvarcı, Bakkal Himmet Büyükavcı, yanında Hilmi Kulluk, Derral Pazarı'nın bitişiğinde Bakırcı Halil ve Yusuf Küçükbakırcı, Bakkal Ali Can, eski belediye başkanı Sıtkı Bilgin'in kayınpederi Ahmet Büyükarmağan, Halk ve Bereket Şekercileri, Kaşıkçı Belviranlı İsmail Efendi, Helvacı Rıza Efendi, Aşçı Mustafa Sağkan, bitişiğinde Pideci Bekmezci'nin Ahmet Ağa ve ortağı Savcı'nın Mehmet Usta, lokantacı Mustafa Yaşlı, Silleli destici Süleyman Ağa, kebabçı Gazyağcı Mehmet Ağa, helvacı Eyüp Ağa, helvacı Akşehirli Yusuf Ağa, Çakıroğlu'nun lokantası, fırıncı Mehmet Gövez, fırıncı Salih Civelek, ip boyacısı ve fotr şapka kalıpcısı Ali ve kardeşi Osman Küçükkatırcı, Yurt Bakkaliyesi Ziya Tayşi, Tuzcular içindeki Altıoklar, meşhur nüktedan bakkal Tayyip Ağa ve daha

niceleri terk-i mekân edeli yıllar oldu.

Konya çarşısının merkezi sayılan Türbe, İstanbul ve Larende Cade-

Helvacı Çöğenler'in babası Hacı Rasih Ağa (1864-1934)

Hacı Rasih Ağa'nın oğlu Ahmet Çöğen (1908-1961)

Üçüncü kuşak
torun Rasim
Çöğen (1928)

leri ile Kadınlar Pazarı'nın civarında 50-60 yıl öncesine kadar faaliyette olan asırlık esnaf dükkânları içinde dedesinden intikâl baba mesleğini devam ettiren sadece helvacı Rasim Çöğen kaldı. Yaşlı Konyalıların **"Hacı Rasıklar"** lakabıyla tanıdığı Konya'nın en eski helvacı dükkânının geçmişi 1864 doğumlu Hacı Rasih Ağa'ya kadar dayanıyor. İşsizlik nedeniyle o dönemde ekmek parası için özellikle İzmir ve çevresine çalışmaya gidenlerin sayısı hayli fazla olurdu. Beyşehir ve civarındaki Doğanbey, Yatağan, İnlıce, Hasan Şeyh, Kızılvıran, Ağrıs'tan ilkbaharda Konya dışına çıkanlar İzmir'de tütün ve incir mağazaları ile limanda gemilere tahmil (yükleme) ve tahliye (boşaltma) işlerinde çalışarak, sonbaharda köylerine dönüp kazandıkları para ile kışın geçimlerini temin ederdi. İçlerinde İzmir'de evlenerek ev bucağı sahibi olanlar, çocukları dünyaya gelenler çok olurdu. Daha sonra İzmir yerine Uşak ve civarındaki tuğla ve kiremit fabrikalarında çalışmayı tercih edenler çoğalmış, ancak son yıllarda bunların sayısı da hayli azalmış bulunuyor. 1934 yılında 80 yaşında vefat eden Hacı Rasih Ağa da çalışmaya gittiği İzmir'de bir gayrimüslimden helva yapmasını öğrene-

rek, 1883 yılında Konya'ya dönüp, Yunusoğlu Mahallesi'nde Hayıtoğlu Papayanni isimli bir Rum'un dükkânının yanında helvacılık yapmaya başlamış.

Hacı Rasih Ağa, 1928 yılında Aziziye Caddesi'nde Kadınlar Pazarı'na giderken sağda hâlen torunu Rasim Çöğen'in faaliyetini sürdürdüğü dükkânın yerindeki eski dükkânı satın almış. 1940'lardaki çocukluk dönemlerimde bu eski dükkânın arka tarafında tahin yapmakta kullanılan susamın kabuğunu çıkarıp, ezmek için bir at tarafından döndürülen değirmen vardı ve bu atın ahırda Bulgur Tekkesi'ne kapısı açılan yerdedi. Rasih Ağa vefat edince büyük oğlu Nuri ile küçük oğlu Ahmet Çöğen, halen faaliyette olan bu dükkânın yerinde olan dükkânda kalırken, bir süre sonra Nuri Çöğen, bugün ilçe ve köy otobüslerinin hareket merkezi olan eski kamyon garajının kuzeyinde Tolluoğlu Camii'nin ilerisinde, eskiden halk arasında **"Dayhana"** adı verilen, toprak damlı bir imâlathane açtı. Ahmet Çöğen de 1950'li yıllarda üzeri **"Çöğen Otel"**, altında helvacı dükkânı bulunan mevcut binayı yaptırdı. 1908 doğumlu Ahmet Çöğen 1961 yılında vefatı edince bugün 82 yaşında olan 3. kuşak oğlu Rasim Çöğen, baba mesleğini devralarak günümüze kadar devam ettirdi. Allah uzun ömür versin, Rasim Çöğen'den sonra da helvacılık mesleğinin yabancısı olmayan oğlu Ahmet Çöğen'in işbaşına geçerek, 127 yıllık bu köklü müesseseyi yaşatmaya devam edeceğini sanıyorum. Çünkü; birkaç yıl önce Rasim Çöğen ile oğlu Ahmet Çöğen'in, Almanya'da düzenlenen helvacılıkla ilgili bir seminere katıldıkları, rica üzerine helva yapıp, merak eden evsahibi Almanlara ikram ettikleri, ayrıca Türk halkının zeytinle birlikte ekmeğine katık ettiği geleneksel gıda maddelerinden helvanın lezzetine

hayran olan Yunanistan'a ihraç edildiği bildiriliyor.

Öte yandan, Hacı Rasih Ağa'nın 1906 doğumlu büyük oğlu Nuri Çöğen'in 1961'de vefatından sonra da oğulları Fatin ve Ziya Çöğen ile Fatin Çöğen'in oğlu Abdullah ve onun 52 yaşında vefat etmesi üzerine de torun Fatin'in, toptancılarda tahin ve helva imalâtını devam ettirdiklerini öğreniyoruz. Konyalılar, Kapı Camii arkasında şimdi toptan elektrik malzemeleri satılan semtte Nuri Çöğen'in çocuklarının bir inşaat demiri deposu ve bitişiğinde de yıllarca helvacı dükkânının olduğunu hatırlayacaklardır. Bu vesile ile bugün hayatta olmayan eski helvacılardan, Zâde Yağ Sanayii'nin sahibi Kadir Büyükhelvacı'nın babası, Konya Sanayi Odası ve Türk Standartları Enstitüsü Başkanı Tahir Büyükhelvacı'nın dedesi Hacı Tahir Ağa'yı, Eczacı Mustafa Helvacıoğlu'nun babası Hacı İsmail Ağa'yı, öğretmen Mehmet Özdayı'nın dedesi Hacı Eyüp Ağa'yı, gazetemiz sahiplerinden Ali Güneri'nin babası, müteahhit Mehmet Atillâ, Saadet Partisi Genel Başkan Yardımcısı Teoman Rıza Güneri, müteahhit Mustafa ve İbrahim Güneri'nin dedeleri Rıza Usta'yı, Şarki Karaağaçlı İbrahim, Ömer ve Mehmet Sözbir'i, Rasim Çöğen'in akrabası İsmail Çöğen ile araştırmacı-yazar Hasan Özönder'in babası Akşehirli Yusuf Ağa'yı rahmetle anarken, miladî 1650'de geldiğinde **"Konya'da adama helvayı döverek yedirirler"** diye not düşen Evliya Çelebi'nin, Konya ile ilgili olarak seyahatnamesinde yer verdiği konumuzla ilgili bilgilerin özetine göz atalım:

"Havasının iyiliğinden dolayı halkı tendürüst (sağlıklı) ve kaviiyyü'l-bünyedir (gücü, kuvveti yerinde). 340 kadar bağlı bahçeli, sulu suvatlı büyük sarayları vardır. Bir bedesten, 1900 dükkânı vardır. Sipahi Pazarı,

saraçhane ve tahtakalesi (taht-ı kal'a/kale altı) pek mamur ve müzeyyendir (tezyinatlı, süslü). Beyaz ekmeği, simidi, çöreği, ballı böreği, çeşit çeşit helvası, zülbiyesi (soğan yemeği), pandisi (bir çeşit pasta) dillere destandır. Helvacı ve berber civanları (delikanlı, genç kalfa) meşhurdur. Hususi helva çarşısı vardır. Ve Konya'da adama helvayı döve döve yedirirler."

NOT: Evliya Çelebi; darbimesel hâline gelen bu cümleyi, helva eskiden kazanda dövülerek yapıldığı için mecazi anlamda söylemiş bulunuyor.

Nuri (solda) ve Ahmet Çöğen, 60 yıl önce Aziziye Caddesi'ndeki eski dükkânın önünde görülüyor.

OSMANLI TAŞRA İDARESİ YETKİLİLERİNDEN “EHLİŞER”

Osmanlı devlet teşkilatında padişahın gücünü korumak ve devam ettirmekle yükümlü yönetici sınıf olan askeriler, “ehl-i örf” ve “ehl-i şer” olmak üzere iki gruba ayrılıyordu⁽¹⁾. Bunlardan ehlişer olarak adlandırılan ilmiye sınıfı, seyfiye ve kalemiye ile birlikte üç temel meslek grubundan biriydi. Genellikle Türklere mensup olan İlimiye sınıfı, medrese tahsilinden sonra icazet ile mezun olup Osmanlı Devleti’nde hukuk, eğitim, dini hizmetler ve merkezi bürokrasinin kendi alanları ile ilgili önemli kademelelerinde görev yapan bir meslek grubu idi.

Eski Orta Asya ilim ve kültür hayatının etkileri yerleşmiş bir geleneğin devamı olarak tarihi dönemler içinde ortaya çıkmış ve bu etki Osmanlı ilim anlayışına da temel teşkil etmiştir. Osmanlı toplum yapısında kuruluş döneminden itibaren bu yansımaları görmek mümkündür. Nitekim Orhan Gazi döneminde (1326–1362) fethedilen yerlere kadılar tayin edilmiş, ilk medrese İznik’te açılarak Davud-ı Kayseri bu medresenin müderrisliğine getirilmiştir. Ayrıca Osmanlı padişahları hemen her konuda ulemanın görüşlerine başvurup onlarla istişare etmişler, ehlişer zümresine mensup bu kişileri veziriazamlık, vezirlik, kazaskerlik, defterdarlık gibi merkezi bürokrasinin önemli makamlarına tayin ederek onlardan yararlanmışlardır⁽²⁾.

Osmanlı müesseselerinde XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çeşitli nedenlerle görülmeye başlayan bozulmalar ehlişer zümresini de etkisi altına almıştır. 1540’lardan itibaren ulemanın ilahiyat ve

matematik ilimlerine rağbetinin azalması eğitimin kalitesinin düşmesine sebep olmuştur. Bu sınıf içerisinde adam kayırma ve himaye anlayışının hâkim olmaya başlaması ile birlikte müderrislik ve kadılıklar rüşvetle verilmeye başlanmış, adaletten taviz veren ulema görevlerini ihmal etmiştir. Dolayısıyla bu durum âlim ve ulemaya yönetici sınıfın verdiği değer azalmasını beraberinde getirmiş ve itibar kaybetmelerine neden olmuştur. II. Mahmut döneminden (1808–1839) itibaren ise ilmiye sınıfı nüfuzlarını kaybetmeye başlamıştır⁽³⁾.

1. İlmiye Sınıfı İçin Kullanılan Unvanlar

Osmanlı Devleti’nde ehlişer zümresine mensup ulema için çeşitli unvanlar kullanılmıştır. Bunlardan biri “efendi”dir. Bu unvan özellikle medrese çıkışlılar için kullanılmıştır. Bazı büyük ulema ve şeyhler için kullanılan ve efendimiz anlamına gelen “Mevlânâ” ise kadılar ve müderrislere unvan olmuştur. “Molla” ise Mevlana’nın bir diğer şekli olup aynı anlamda kullanılmıştır. “Halife, fakih ve molla” imam ve hatipler için kullanılan diğer unvanlardandır⁽⁴⁾.

2. Ehlişer Görevlileri

2.1. Kadı

Osmanlı Devleti’nde yargı kurumunun özünü oluşturan kadı⁽⁵⁾ geniş yetkileri ile şeriye mahkemelerinde yargı görevini ifa eden⁽⁶⁾ padişah tarafından atanmış⁽⁷⁾

(1) Mehmet İPŞİRLİ, “Eh-i örf”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, X, (Kısaltma: DİA), İstanbul 1994, s. 519.

(2) Mehmet İPŞİRLİ, “Osmanlı Devlet Teşkilâtı”, Osmanlı Devleti Tarihi, I, (Kısaltma: Osmanlı Devlet Teşkilâtı), Zaman Gazetesi Yayınları, İstanbul 1999, s. 250-252.

(3) Mehmet İPŞİRLİ, “İlmiye”, DİA, XXXII, (Kısaltma: İlmiye), İstanbul 2000, s. 141.

(4) Özer ERGENÇ, XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s. 133-134.

(5) Hasan Tahsin FENDOĞLU, “Osmanlı’da Kadılık Kurumu ve Yargının Bağımsızlığı”, Osmanlı, VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 453.

(6) Halil CİN, Ahmet AKGÜNDÜZ, Türk Hukuk Tarihi, I, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 1995, s. 228.

(7) FENDOĞLU, aynı yer.

adliye ve mülkiye görevlisiydi. Kaza idaresinin başkanı olarak tüm temsili yetkilere sahip olan kadıları tayin yetkisi XIV ve XVI. yüzyılın ortalarına kadar kazaskerlere aitti. 1837'den itibaren bütün kadılar şeyhülislama bağlanmıştır⁽⁸⁾.

Osmanlı şehirlerinin şer'i ve örfi kaidelere göre yönetimi ile yargı görevi ilmiye sınıfından olan kadılara aitti⁽⁹⁾. Yargılama, kadıların öncelikli ve değişmez göreviydi.⁽¹⁰⁾ Padişahlar yargı konusunda kadılara emir veremezler, yargı bağımsızlığını ihlal edemezlerdi⁽¹¹⁾. Yargı görevlerinden başka kadıların idarî, mülki, ilmi hatta askerî görevleri de vardı. Vakıfların işleyişini denetlemek, vakıf senetlerinin düzenlenmesi, tapu kayıtlarını tutmak kadılar tarafından yerine getirilirdi. Kale dizdarlarının teftişi, tımar işlerinin kontrolü, vergilerin usulüne uygun olarak toplanmasını denetlemek, imam, hatip ve vaizlerin tayin ve azli de kadılara aitti. Şehrin temizlik ve aydınlatılması ile ilgili işler, dinlenme ve eğlence yerlerinin denetlenmesi, bazı sosyal ve sağlık kuruluşlarının yapılması, imar işlerinin denetlenmesi gibi durumlar da kadıların mahalli idare ile ilgili görevlerinden bazılarıydı. Bu görevlerin bazıları bizzat kadı tarafından yerine getirilirken bir kısmı ise yardımcıları aracılığı ile ifa edilirdi⁽¹²⁾.

2.2. Kaza Müftüsü

Kazalarda kadılardan sonra ehlişer zümresi olarak müftüler gelmekteydi. Müftülerin tayin işlerinden şeyhülislam sorumluydu⁽¹³⁾. Kadıların mahkeme işlerinde en önemli yardımcılarından biri olan müftüler kazalarda şeyhülislam gibi halkın dini meseleler başta olmak üzere sosyal, ekonomik, idarî ve hukukî konularda karşılaştıkları problemlerle ilgili olarak başvurdukları bir makamdı. Kadılar tereddüde düştükleri durumlarda fetva için müftülere başvururdu. Kadılar şer'i

(8) ÇİN, AKGÜNDÜZ, aynı eser, s. 232-236.

(9) İlber ORTAYLI, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yerel Yönetimler", İslam Geleneğinden Günümüze Şehir Hayatı ve Yerel Yönetimler, II, (Kısaltma: İslam Şehir Hayatı), İlke Yayınları, İstanbul 2005, s. 69.

(10) Mustafa ŞENTOP, "Osmanlı Yerel Yönetiminde Kadılık", İslam Şehir Hayatı, I, İlke Yayınları, İstanbul 2005, s.343.

(11) FENDOĞLU, aynı makale, s. 462.

(12) ŞENTOP, aynı makale, s. 343-344.

(13) Yücel ÖZKAYA, XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1985, s. 222.

hususların dışında örfi konularda da müftüden fetva alırdı⁽¹⁴⁾.

2.3. Müderris

Arapçada "ders" mastarından gelen ve ders veren anlamını içeren müderris, medreselerde ders veren, akademik faaliyetleri yürüten ve ondan sorumlu olan ilim sahibi kimsedir. Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde müderrislerin tayinleri kazaskerlere aitken, XVI. yüzyıl sonlarından itibaren yüksek seviyeli müderrislerin tayini şeyhülislama, aşağı dereceli müderrislerin tayini ise kazaskerlere bırakılmıştır⁽¹⁵⁾.

Osmanlılarda müderris olabilmek için birtakım kaideler vardı. Müderrisliğe aday olabilmek için medrese tahsili yaparak icazet almak gerekiyordu. Ardından tercihinine göre Anadolu veya Rumeli kazaskerinin defterine kaydolarak sıra bekler, sırası gelince en aşağı medresen itibaren göreve başlardı. Bir müderris en son olarak sahn müderrisliğine yükselirdi. Ulema sınıfına mensup olan adaylar ise daha üst seviyelerden müderris olurlardı⁽¹⁶⁾.

2.4. Dersiam

Kelime anlamı itibariyle halka açık ders anlamını ihtiva eden "ders-i âm", medrese talebeleri ile camilerde halka açık ders verme salahiyetine sahip kimselere denilmekteydi. Osmanlı toplumunda bir kimsenin dersiam olabilmesi için bir medreseyi bitirmiş olması gerekiyordu. Bu vasfı taşıyanlar tabii tutuldukları bir imtihan sonunda medrese öğrencilerine ve halka açık ders verme yetkisine sahip olurlardı. Genellikle sabah namazı ile öğle namazı arasında verilen bu derslere her kimseden birçok kimse katılırdı. Dersiamların halk arasında etkin olan bu nüfuzlarından zaman zaman devlet de faydalanmış, II. Mahmut döneminde (1808-1839) ıslahatların birçoğu dersiamlar vasıtasıyla halka duyurulmuştur.

2.5. Naip

Kelime anlamı itibariyle birine vekâlet etmek anlamına gelen naip, İslam devlet-

(14) Mehmet Ali ÜNAL, "Osmanlı Devleti'nde Merkezi Otorite ve Taşra Teşkilâtı", Osmanlı, VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 120-121

(15) İPŞİRLİ, Osmanlı Devlet Teşkilâtı, s. 260.

(16) Mehmet İPŞİRLİ, "Müderris", DİA, XXXII, İstanbul 2006, s. 467-470

lerinde devlet ileri gelenlerine yardımcı olmak veya herhangi bir sebepten dolayı bulunmadıkları yerlerde ve zamanlarda onların işlerinin yürütmek üzere atanan görevlilerdi. Osmanlı Devleti'nde naip kadının işlerini vekâleten yürüten kişi idi. Kadılar tarafından belirlenen naipler⁽¹⁷⁾, kadıların önerisi ve kazaskerlerin tasdiki ile atanırlardı.

Kadıların verdikleri yetki çerçevesinde görevlerini ifa eden naipler mahkemede görülmesi mümkün olmayıp yerinde çözümlenmesini zorunlu kılan durumlarla araştırma, keşif gibi işleri gerektiren durumlarda bu işleri yapmak üzere atanırlardı⁽¹⁸⁾. Bu gibi hallerde özellikle köylerdeki davaları çözen naipler tamamıyla kadı yetkisine sahiptiler. Naipler, kadının hastalandığı veya çeşitli sebeplerle görev yerinden ayrıldığı zamanlarda bütün vazifelerinde doğrudan vekilleriydi⁽¹⁹⁾.

2.6. Muhzırbaşı ve Muhzırlar

Mahkemelerde kadıların yardımcıları olarak görev yapan muhzırbaşılar altı bölük halkından olup berat ile tayin edilirdi. Görev süreleri bir yıl olan muhzırbaşılar yerlerine vekil tayin edebilme hakkına sahiptiler.

Muhzırlar ise yerli halk arasından seçilirdi⁽²⁰⁾. Davalarla alakalı kişilere mürasesini bildirmek, mahkemeye getirilmesi gerekenleri, gelmeyen şahitleri ve haklarında dava açılanları mahkeme götürmekle görevliydi⁽²¹⁾.

2.7. Nakibüleşraf Kaymakamı

Sözlükte vekil, bir topluluğun başkanı anlamındaki "nakib" kelimesiyle Hz. Muhammed'in kızı Fâtıma'nın iki oğlundan Hasan'ın soyunu ifade eden "eşraf"tan oluşan terim, peygamber soyundan gelenlerle ilgilenmek üzere kurulan teşkilâtın sorumlusu için kullanılmıştır⁽²²⁾. Bu makam ilmiye sınıfından olan seyitlere verildi. Nakibüleşrafların taşradaki görevleri nakibüleşraf kaymakamları tarafından yerine getirilirdi. Anadolu'da peygamber so-

yundan gelen kişileri denetlemekle vazifeli olan nakibüleşraf kaymakamının en önemli görevi sahte seyit ve şerifleri tespit edip hüccetlerini iptal etmektir⁽²³⁾.

2.8. Mütevellî

Kelime anlamı itibarıyla başkasının işini gören, bakımını üstlenen gibi anlamları ihtiva eden mütevellî, vakıf işlerini yürütmek üzere tayin edilen kimseleri ifade eder. Bu görev ve yetkiye "velâyet", görevlendirme işine ise "tevlîyet" denilirdi. Osmanlılarda önceleri boşalan mütevellîlik görevlerine hâkimler tarafından atama yapılırken Tanzimat'tan sonra padişahların beratıyla atamalar yapılmaya başlanmıştır. Bir vakfın birden fazla mütevellîsi olabileceği gibi bir şahıs da birden fazla vakfın tevlîyetini üstlenebilirdi. Mütevellîler gerektiğinde yerlerine vekil tayin edebilirdi. Vakfiyede öngörülen hizmetlerin eksiksiz yerine getirilmesi için hizmet binalarının bakım ve onarımı, hizmet personelinin tayini, ücretleri zamanında ödeme, hesapları tutma, gerekli harcamaları yapma mütevellîlerin görevlerinden bazılarıydı. Ağır sorumlulukları ve yoğun iş yüküne rağmen mütevellîlik Osmanlı döneminde önemli bir sosyal statü olarak kabul edilmiştir⁽²⁴⁾.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde askeri sınıfa mensup olan ve kalemiye ve seyfiye ile birlikte üç temel meslek grubundan birini teşkil eden ilmiye, medrese tahsilinden sonra hukuk, eğitim, dini hizmetler ve merkezi bürokrasinin kendi alanları ile ilgili önemli kademelerinde görev yapan bir meslek grubu idi. Osmanlı'nın kuruluş döneminden itibaren zamanla gelişerek sistemleşen ilmiye teşkilatı içerisinde önemli görevlerde bulunarak etkinliklerini uzun süre devam ilmiye sınıfında kadırlar, naipler, müftüler, muhzırbaşı ve muhzırlar, müderris, mütevellî ve nakibüleşraf ehlişer zümresinin en başta gelen yetkililerindendi. Şahsiyetleri ve ilimleri sayesinde toplumun her kesiminde ağırlığını hissettiren bu zümre, yetişmelerindeki bozulma ve zayıflık, siyasetle iştigal olmaları nedeniyle yıpranarak eski itibarlarını zamanla kaybetmişlerdir.

(17) Casim AVCI, "Nâib", DİA, XXXII, İstanbul 2006, s. 311.

(18) FENDOĞLU, aynı makale, s. 456-457.

(19) Mustafa AKDAĞ, Türkiye'nin İktisadî ve İctimai Tarihi (1243-1453), I, Ankara 1979, s. 403-404.

(20) ÖZKAYA, aynı eser, s. 223-225.

(21) AKDAĞ, aynı eser, s. 404.

(22) Şit Tufan BUZPINAR, "Nakibüleşraf", DİA, XXXII, İstanbul 2006, s. 322.

(23) İPŞİRLİ, Osmanlı Devlet Teşkilatı, s. 271.

(24) Nazif ÖZTÜRK, "Mütevellî", DİA, XXXII, İstanbul 2006, s. 217-220.

DOSTLAR BENİ HATIRLADI

Abdülkadir GÜLER

*Gün ikindi akşam oldu,
Gör ki başa neler gelir.
Veysel gider, adı kalır,
Dostlar beni hatırlasın.*

Böyle söylüyor ünlü halk ozanı Âşık Veysel. İnsan bu fani dünyada yaşadığı müddetçe kimi zaman hatırlanmak ister... Anılmak, insanın doğasında var olan bir düşüncedir.

Hiç kimse bu dünyada kalıcı değildir. Ama dostları, arkadaşları ve sevenleri arasında hatırlanmak da ayrı bir olgudur, ayrı bir duygudur. Âşık Veysel, Sivrialan köyündeki evlerinde duvarda asılı duran sazını kucağına aldığıda *Dostlar Beni Hatırlasın* sözleriyle ölmeden önce dostlarına bir mesaj gönderiyordu. Sırası gelmişken sevgili ozanımızı saygıyla ve rahmetle anıyorum.

Konya Selçuk Üniversitesinde uzun yıllar öğretim üyeliği ve Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde başkanlık yapan Prof. Dr. Saim Sakaoğlu bana imzalı bir kitabını gönderiyor. Kitaplığımda Sayın Sakaoğlu'nun en 15 kitabı vardır. *Dostlar Beni Hatırladı* adını taşıyanı da bu kitaplardan biridir. Bu kitapta kendisine armağan edilen ve onun hatırasına yazılan şiirim de yer alıyor: "Selçukya'da" (s. 64).

Dostlar Beni Hatırladı 2009 yılında Konya'da basılmıştır. 144 sayfadan ibarettir. Sayın Sakaoğlu bu kitabının

giriş bölümünde şunları yazıyor:

"Âşıklar ve şairler benim için hep güzel şeyler yazdılar. (...) Onlara ne kadar teşekkür etsem azdır. Bir merhum Kul Gazi'yi, bir Halil Karabulut'u, bir Ali Karaosmanoğlu'nu nasıl unuturum ben? Ya dillere destan olan 67 dörtlükten oluşan

"Saim Hoca Destanı"nı yazan Nuri Şahinoğlu'na ne demeli? O şiir özel olarak incelenmeli, toplum eleştirisi açısından değerlendirilmelidir." diyor (s.13).

Şimdi âşıklar diliyle yazan şairlerin adını veriyorum: Sivaslı Âşık Kul Gazi (Gazi Kurt), Sivaslı Âşık İsmetî (İsmet Namlı), Çıkrıkçılı Ali Çiftçi, Karamanlı Âşık Yetimî (Mustafa Kartal), Kadırlılı Âşık Ayşe Çağlayan (Ayşe Çağlayan), Kadırlılı Âşık Garip (Ali Karaosmanoğlu), Kadırlılı Âşık Halil Karabulut, Emirdağlı Âşık Yoksul Derviş (Şemseddin Kubat), Yenicobalı Nufal Ufacık, Bayburtlu Âşık Şaşkunî (Nevzat Karaoğlu), Âşık Ataroğlu (Mehmet Atar), Öksüz Ozan (Ahmet Yıldırım), Âşık Kadioğlu (Fehmi Kadioğlu), Âşık Haydarî (Haydar Ateş) ve şairlerden Abdülkadir Güler ve Saffet Arıcı.

Yine kitabın bir başka bölümünde Sakaoğlu'nun ailesi için yazılan şiirlerle yer verilmiştir. Kitabın son bölümünde ise Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'nun özgeçmişi, hakkında bilgi veren kaynaklar, kitaplar, dergiler, ansiklopediler, âşık edebiyatı ile

ilgili yazılanlardan seçmeler ve toplu eserler gibi kalıcı bilgilere yer verilmiştir.

Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'nun Türk edebiyatına kazandırdığı eserlerin sayısı 50'ye yaklaşmaktadır. Ayrıca o, pek çok bilimsel toplantıya bildirile-riyle katılmıştır. Sayın Sakaoğlu başlı-başına bir kültür deryasıdır. Özellikle halk bilimi konusunda uzmandır. Bu alanda yurt içinde ve yurt dışında birçok ödülü vardır.

1939 Konya doğumlu olan Saka- oğlu, uzun yıllar üniversitelerimizde öğretim üyeliği ve Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesinde iki dönem de-kanlık yapmıştır. O, 20 Mart 2006 tarihinde yaş haddinden dolayı onur- lu bir şekilde emekliye ayrılmıştır.

Emekli olmasına rağmen eserle-

riyle ve katıldığı bilimsel programla- rıyla Türk kültürüne, Türk edebiyatı- na var gücüyle hizmet veriyor. Sayın Sakaoğlu'na uzun ömürler ve sağlıklı günler diliyoruz.

Sakaoğlu, *Dostlar Beni Hatırla- dı* adlı kitabına benim de bir şiirimi beğenip almışlar. Beni de hatırladıkla- rı için, ayrıca teşekkür ediyorum. "Selçukya'da" adını taşıyan şiirimi bu- rada sizlerle paylaşmak istiyorum, bu- radan Sayın Prof. Dr. Saim Sakaoğlu'na selam ve saygılar sunuyorum efen- dim.

SELÇUKYA'DA

*Konya'da selam güncedir
Selçukya' da bilmecedir
Folklorda bece becedir
Hocam Saim Sakaoğlu*

*Erce, Yunusça, Mevlâna
Bilgece durmuş divana
Bildiri sunmuş dört yana
Hocam Saim Sakaoğlu*

*Konya'nın Meram Bağı'nda
Hoca Yesevi çağında
Halk kültürü ışığında
Hocam Saim Sakaoğlu*

*Ders verir şimdi Konya'da
Adı bilinir dünyada
Bayburt, Niksar, Sakarya'da
Hocam Saim Sakaoğlu*

*Türk dilinin Şehriyar'ı
Türkistan, Özbek diyarı
Konya'mızın iftiharı
Hocam Saim Sakaoğlu.*

Not: Bu yazı, Aydın Bakış gazete- sinin / Kültür - Sanat Köşesi'nde 07 Mayıs 2009 tarihinde yayımlanmış- tır.

Süheyla ÖNAL
suheyla_onal@hotmail.com

GENÇ KALEMLER

HÜZÜN DENİZİM

Koyu mavilikte, alaca-bulaca kırmızılıkta,
Kavurucu sarılıkta yüzüp, soluk bitirmekte.
Solup solup yürek söndürmekte,
Yolu yok yalan dünyada dönüp durmakta,
Umudu aşk, zikir etmekte,
Sonu gözlerinde, bakıp durmakta,
Ebed, ezel ruhunda hüküm sürmekte,
Hayat son nefeste can verip canan almakta,
Toprak beden çağırıyor, sevip sevişmekte,
Sevdam yol alıyor benden uzakta,
Hüzün her akşam çöküyor gün batımında,
Denizim fırtına çıkartıp ağlıyor, sessiz yaban
bir diyarda.

M. Ferit (Uğur)'ten Bir Konferans: 12

Kable'l-İslâm Türk Hars ve Medeniyetine Dair

A. Nüshet TURGUT

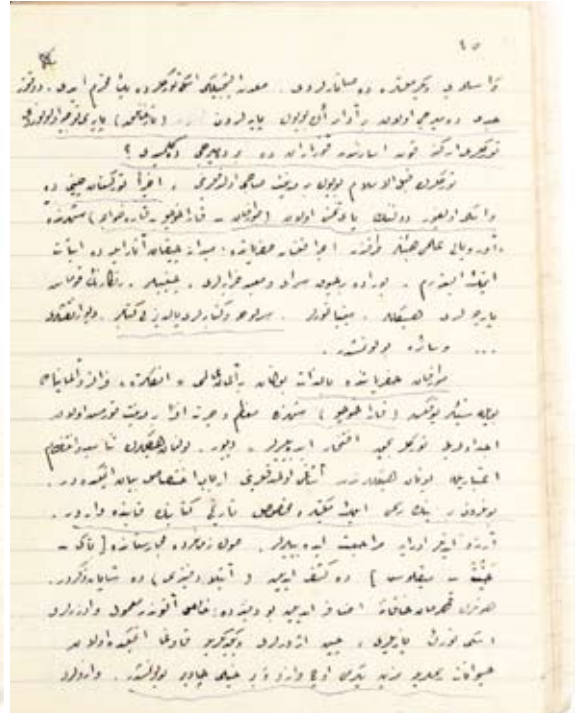
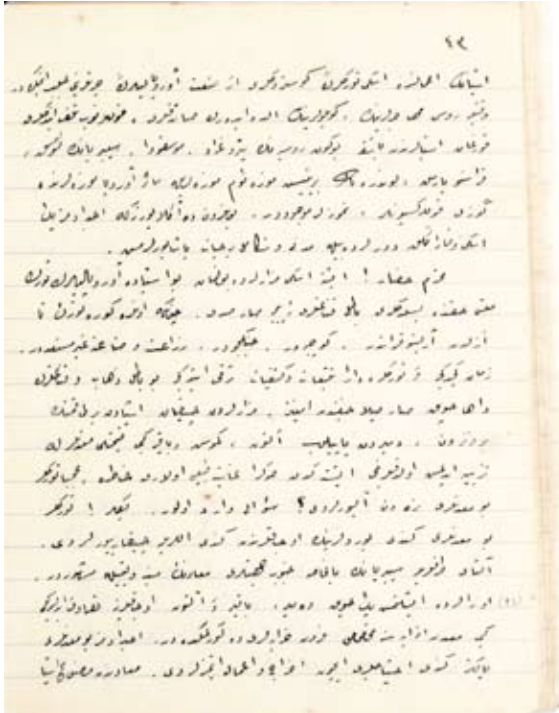
(sayfa 43)

eşyanın imalinde eski Türklerin gösterdikleri eser-i sanat Avrupalıların hayretlerini celp etmektedir. Vaktiyle Rus muhacirlerinin, köylülerinin elde ederek sattıkları, kullanıp telef ettikleri kurgan eşyalarından başka bugün Rusya'nın Petrograd, Moskova, Sibiry'a'nın Tomak/Tumak, Krasnoyarsk, Londra'nın Britiş Müzeum (British Museum) müzeleriyle sair Avrupa müzelerinde güzel koleksiyonlar, numuneler mevcuttur. Bunlardan da anlıyoruz ki ecdadımız pek eski ve karanlık devirlerde bile medeni ve tekâmül bir hayat yaşıyorlarmış.

Muhterem huzzar (hazır olanlar)! İşte eski mezarlarda bulunan bu eşyada Avrupalıların Türk milleti hakkında besledikleri batıl kanaatleri epeyce sarstı. Çünkü onlara göre Türk ta ezelden aristokrattır, göçebedir, cengâverdir, ziraat sanata gayr-i müsaittir. Zaman geçtikçe ve Türklerle dair tetebut ve keşfiyat terakki ettikçe bu batıl zehap ve kanaatlerin daha çok sarsılacağından

eminiz. Mezarlardan çıkan eşyadan bıraktıklarının bronzdan, demirden yapılabıp altın, gümüş ve bakır gibi kıymetli madenlerle tezyin edilmiş olduklarını işittikten sonra gayet tabii olarak hatıra, acaba Türkler bu madenleri nereden alıyorlardı? suali varit olur. Beyler! Türkler bu madenleri kendi yurtlarının ocaklarından kendi elleriyle çıkarıyorlardı. Altay taraflarıyla Sibiry'a'nın bilhassa cenup cihetleri madenin mebzuliyetiyle meşhurdur. Oralarda işlenmiş pek çok demir, bakır ve altın ocaklarına tesadüf edildiği gibi maden izabesine (eritilmesine) mahsus fırın harabeleri de görülmektedir. Ecdadımız bu madenleri yalnız kendi ihtiyaçları için ihraç ve imal etmezlerdi. Madenden masnu (sanatla yapılmış) eşya (sayfa 45)

ve eslihayı (silahları) diğer milletlere de satarlardı. Maden işçiliği eski Türklerde pek muhterem idi. Dokuz ceddî demirci olan bir adama en büyük payelerden (Tarhanlık) payesi tevcih olunurdu. Türkleri Ergenekon esaretinden kurtaran

da bir demirci değil miydi?

Türklerin kable'l-İslam büyük bir medeniyet sahibi olduklarını, ahiren Türkistan-ı Çin'ide ve eski Uygur Devleti'nin payitahtı olan (Turfan-Karahöçö-Karahoca) şehrinde Avrupalı ilmî heyetler tarafından icra kılınan hafriyatta meydana çıkarılan asar ile de ispat etmek isterim. Burada birçok saray ve mabet harabeleri, çiniler, rengârenk kumaş parçaları, heykeller, minyatürler, serlevha ve kitabeleri yaldızlı kitaplar, duvar nakışları... vesair bulunmuştur.

Turfan hafriyatında bizzat bulunan bir Alman âlimi "İngiltere, Fransa ve Almanya'da böyle şeyler yokken (Karahöçö) şehrinde muazzam ve hayret-efza (hayret verici) bir medeniyet kurmuş olan ecdatlarıyla Türkler bihakkın iftihar edebilirler" diyor. Bulunan heykellerin tenasüp ve intizam itibariyle Yunan heykellerinden aşağı olmadıklarını erbab-ı ihtisas beyan etmektedir. Bunlardan birinin resmi ilk mekteplere mahsus tarih kitabının kabında vardır. Arzu edenler oraya müracaat edebilirler. Son zamanlarda Macaristan'da [Taki-Çent-Mikloş] ta keşfedilen (Atilla definesi) de şayan-ı zikirdir. Hunların kahraman hakanına izafe edilen bu definde; halis altından mamul vazoları eski Türk yazıları, Çin ejderleri ve yekdiğeriyle kav-

ga etmekte olan hayvan resimleriyle müzeyyen yirmi üç vazo ve bir hayli çadır bulunmuştur. Vazoları

(sayfa 47)

çadırları tetkik eden sanatkâr ve âlimler Türklerin sanayi-i nefisede (güzel sanatlarda) milli harslarını muhafaza ettiklerini söylüyorlar. Türklerin Çin, İran ve Bizans gibi komşu ve medeni milletlerden bir şey almadıklarını iddia etmek şüphesiz doğru değildir. Bütün diğer milletler gibi Türk milleti de civarındaki medeniyetlerden elbette müteessir olmuş (etkilenmiş) ve fakat aldıklarını hiçbir vakit aynen kabul ve taklit etmeyip kendi millî ruhunu ona intiba ettirmiştir.

Hanımlar! Beyler! Türklerin, edvar-ı evveline ait olmak üzere, bize bıraktıkları bakaya-yı medeniyeden birçok şehir harabeleriyle su kanallarını da arz etmeden söze hitam veremeyeceğim.

Eski Türk yurtlarında bugün kumlarla mes-tur (örtülü) sahraların birçok yerlerinde, birçok şehir harabelerine tesadüf edilmektedir. Bu viranelerin bir kısmı tarihen malum olan şehirlerin enkaz-ı tar-marından (perişan enkazından) ibaret ise de birçoğunun hangi devirlerin bakaya-yı kuvvet-efzası (kuvvet veren kalıntı) olduğunu bilinmemektedir. Şen harabelerinin

en çok buldukları yerler Türkistan'ın şimal taraflarıyla Seyhun Nehri kenarlarıdır. Harabeler civarında veya harabelere az çok uzak mesafelerde görülen müteaddit su arıkları da vaktiyle buralarda mezrû (ekilmiş) tarlalar, müferrih (iç açıcı) bağ ve bahçeler bulunduğu, ziraatçı, mukim ve müterakki (gelişmiş) bir halk yaşadığına delalet eder. Bugün bu sahalarda göçebe Türklerin cevelangâhıdır (gezip dolaştığı yerlerdir). Türklerin kable'l-İslam hars ve medeniyetlerini böyle 50-60 dakikalık bir zaman içinde velev muhtasaran olsun arz etmek kabil değildir. Mevzuun vüsat (genişlik) ve azameti vardır. Benim söylediklerim devele kulak kabilindedir. Sözlerimi dikkatle dinlemek lütfundunuzdan dolayı çok mütehasis ve memnun oldum. Cümlenize şükran ve minnetlerimi takdim ederim... 1/12/927 Konya

Lisesi Tarih Muallimi
Mehmet Ferit

